

Література

1. Антонюк Л. Л., Поручник А. М., Савчук В. С. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: Монографія. — К.: КНЕУ, 2003. — 394 с.
2. Балабанов И. Т. Инновационный менеджмент. — СПб. и др.: Питер, 2010. — 207 с.
3. Гаврилюк М. М. Агропромислового виробництва — інноваційний шлях розвитку // Економіка АПК. — 2005. — № 8. — С. 19—22.
4. Гринев В. Ф. Инновационный менеджмент. — К., 2007. — 144 с.
5. Зубець М. В. Про стратегію утвердження інноваційної моделі розвитку аграрної економіки // Економіка АПК. — 2010. — № 12. — С. 23—28.
6. Инновации АПК: [Электронный ресурс]. — Режим доступа // <http://agpr.info/index.php?o=61>
7. Кокурин Д. И. Инновационная деятельность. — М.: Экзамен, 2001. — 575 с.
8. Лапин Е. В. Экономический потенциал предприятия: Монография. — Сумы: ИТД «Университетская книга», 2002. — 310 с.
9. Поклонський Ф. Ю., Галушко Є. С. Основні напрямки підвищення ефективності використання інноваційного потенціалу підприємств // Проблемы формирования антикризисной политики и механизма банкротства предприятий: Сб. науч. тр. — Донецьк: ІЭП НАН України, 2008. — С. 162—165.
10. Чабан В. Г. Інновації як умова підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору // Економіка АПК, 2006. — № 7. — С. 68—72.
11. Яковлева Н. Г. Оцінка інноваційного потенціалу підприємств та ефективності його використання // Вісник КНТЕУ, 2007. — № 1. — С. 45—52.

Стаття надійшла до редакції 18.10.2010

УДК: 338.3.01

І. А. Добровольська,

аспірант,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

РОЗВИТОК ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

АНОТАЦІЯ. З кожним роком у світі проблеми екологізації стають все актуальнішими. Розвиток органічного виробництва одна із основ цієї проблеми. Тому необхідно проводити дослідження, що охоплюють розвиток органічного виробництва як і в Україні, так і в світі.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: екологізація, органічне виробництва, розвиток, світовий ринок.

АННОТАЦИЯ. С каждым годом в мире проблемы экологизации становятся все актуальнее. Развитие органического производства одна из основ этой проблемы. Поэтому необходимо проводить исследования, которые охватывают развитие органического производства как и в Украине, так и в мире.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: экологизация, органическое производства, развитие, мировой рынок.

ANNOTATION. With every year in the world of problem of ecologization become all more actual. Development of organic production one of bases of this problem. It is therefore necessary to conduct researches which engulf development of organic production as well as in Ukraine, so in the world.

KEYWORDS: ecologization, organic productions, development, world market.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день товаровиробники сільськогосподарської продукції прагнуть до зростання виробництва інтенсивним шляхом, а саме шляхом використання у великій кількості мінеральних добрив (пестициди, гербіциди, фунгіциди, інсектициди тощо). Тому з кожним роком проблеми екологізації стають все актуальнішими. У багатьох країнах світу, в тому числі і в Україні, відбувається активний перехід до екологічно-спрямованого ведення сільського господарства — органічного виробництва.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналізуючи наукові дослідження розвитку органічного виробництва, варто наголосити на працях В. І. Артиша, О. В. Рудницької, П. М. Скрипчука, М. В. Капштика, В. К. Коновальчука, Н. Берлача, М. Бомби, В. Вовка, О. Ковальнової та ін.

Мета роботи. Проаналізувати процеси розвитку органічного виробництва в Україні та світі.

Виклад основного матеріалу. Органічне сільське господарство ґрунтується на чотирьох основних принципах: здоров'я, екологія, справедливість, турбота. Дотримуючись цих принципів і реагуючи на споживчий попит світового агропродовольчого ринку, останніми роками в багатьох країнах світу повноцінно функціонує та розвивається ринок збуту органічної продукції. Із статистичних відомостей IFOAM у 2009 році у світі зареєстровано 35 мільйонів гектарів сертифікованих земель. Світовий оборот органічної продукції у 2009 році склав 60 мільярдів доларів, при чому більшість цієї продукції споживається країнами Північної Америки і Європи.

На сьогоднішній день найбільша земельна площа під органічним аграрним виробництвом знаходиться в Австралії та Океанії —

37 %, далі йде Європа — 24 %, Латинська Америка — 20 %, Азія — 9 %, Північна Америка — 7 %, Африка — 3 %. Серед ста країн світу, які займаються виробництвом органічної продукції, найбільші площі зайняті в Австралії — 12,1 млн га, Китаї — 3,4 млн га, Аргентині — 2,8 млн га, Італії — 960 тис га, США — 890 тис га.

В Європі частка земель, переведених на органічне землеробство, значно зросла за останні роки, чому сприяла започаткована в 1993 році спільна політика ЄС щодо підтримки фермерів у перші роки після переходу від звичайного до органічного виробництва: середній показник у країнах ЄС досяг близько 4 %, в Австрії та Італії він сягнув 8 %, а в Швеції, яка є європейським лідером, — майже 12 %. У Швейцарії частка таких земель також є однією з найбільших — понад 10 %.

Найбільшу частку у споживанні органічної продукції у світі має Європа. В ЄС розроблено і виконується «План дій по запровадженню та поширенню органічного виробництва». Більшість країн—членів ЄС мають свої власні національні програми розвитку цього напрямку сільськогосподарської діяльності.

Так, Данія є країною-лідером в Європі з впровадження в ринковий оборот натуральних продуктів харчування. Відповідне законодавство в державі було прийнято ще у 1987 році. Воно передбачало активну державну підтримку фермерів, які використовують органічні технології. Як результат, Данія відноситься до світових країн-лідерів зі споживання натуральних продуктів харчування на душу населення. Країна також серед європейських лідерів за часткою органічних полів у загальній площі орної землі. Серед найпопулярніших органічних товарів: зернові, молоко і молочні продукти, яйця, овочі та фрукти. На відміну від більшості європейських країн, в Данії функції інспекції і контролю виконуються тільки державними органами.

У багатьох країнах світу зростає популярність медичних клінік, які пропонують пацієнтам індивідуальні методики оздоровлення, базуючись на органічній їжі та активних методах відпочинку. Косметичні салони, дитячі оздоровчі табори також все більше застосовують принцип органічного споживання.

Відомо, що в країнах Євросоюзу «органіка» коштує досить дорого. Це пов'язано з тим, що органічне виробництво в ЄС застосовується переважно у невеликих фермерських господарствах, маючи при цьому територіальні обмеження, а звідси і високу собівартість. Також зростаючий попит споживачів досить впливає на кінцеву ціну органічних продуктів.

За споживанням органічних продуктів на душу населення світовим лідером є Швейцарія, кожен житель якої в середньому витрачає на них 117 доларів США на рік. До неї наближається Данія з сумою в 73 дол. США. Цей показник в більшості країн ЄС нині складає 30—50 доларів на рік, а в США — 45 доларів, з тенденцією до швидкого зростання.

Технології органічного землеробства стрімко поширюються у всьому світі. Так, лише в країнах ЄС кількість так званих «органічних» господарств за 15 років зросла більш ніж у 20 разів. На сьогоднішній день у Європі використовується під органічне землеробство до 30 % сільськогосподарських земель [2].

Нині в світі майже сформувалися повноцінні ринки органічної продукції в таких сегментах, як овочі та фрукти, дитяче харчування, сільськогосподарська сировина для переробки (передусім зерно) та молочні продукти. Подальше зростання ринків органічної продукції відкриває можливості для виходу на них нових виробників. Так, ЄС і Швейцарія є імпортером, у тому числі зі Східної Європи, зерна, насіння олійних культур, овочів, фруктів та яловичини, вирощеної за органічною системою [13].

У США та ЄС успішно функціонують ринки органічної продукції та інфраструктура сертифікації, маркетингу та реалізації органічних продуктів. Так, у США вже майже 40 % американців споживають органічну продукцію, при цьому 37 % з них вживають ці продукти більше одного разу на день, 39 % — вживають органічні продукти принаймні раз на тиждень і лише 24 % вживають органічні продукти нерегулярно [11]. Мотивацією для споживання органічної продукції є наступні міркування:

- екологічна безпека харчування, висока якість та свіжість продуктів;

- вищі смакові якості органічної продукції;
- збереження природного середовища у процесі виробництва;
- відсутність генетично модифікованих організмів.

Країни Прибалтики та Росія також приділяють значну увагу розвитку органічного виробництва і наповненню споживчого ринку здоровими товарами. Так, у Російській Федерації першим кроком національної програми «Здоров'я нації» стало виробництво органічного дитячого харчування. Ентузіасти-бізнесмени розпочали органічне виробництво на віддалених територіях, покинутих селянами, які природним шляхом звільнилися від накопиченого забруднення. На кожную упаковку дитячого харчування здійснюється більш як дві сотні контрольних операцій. Адже контроль за

дотриманням правил органічного виробництва — одна з головних умов забезпечення гарантій якості для споживача.

Розвиток органічного виробництва у світі дав поштовх українським сільськогосподарським товаровиробникам вирощувати органічну продукцію. В Україні органічне виробництво зосереджено переважно у великих сільськогосподарських підприємствах, які спеціалізуються в основному на одержанні зернової продукції з метою експорту. Це переконливо свідчить про нестійкий розвиток органічного сільського господарства в Україні. Для ефективного розвитку великих господарств необхідно впровадити сівозміни з бобовими культурами, які накопичують у ґрунті біологічний азот, підвищують вміст гумусу й поліпшують структуру ґрунту. Найоптимальнішим у такому випадку є невеликі ферми, оскільки на малих площах легше забезпечити ґрунт органічними добривами.

Україна має не лише значний потенціал розвитку «органіки», а також і виразну потребу в цій продукції. Так, в Україні існує категорія людей (близько 5% населення), передусім у великих містах, які мають мотивацію до споживання органічних продуктів і готові платити за них вищу ціну (на 40—50 %) [12]. Ця група споживачів створює початкову нішу для органічної продукції в Україні, а отже для формування внутрішнього ринку такої продукції у майбутньому.

Україна, маючи значний потенціал для виробництва органічної сільськогосподарської продукції, її експорту, споживання на внутрішньому ринку, досягла певних результатів щодо розвитку органічного виробництва. Так, площа сертифікованих сільськогосподарських угідь в Україні, задіяних під вирощуванням органічної продукції складає більше чверті мільйона гектарів, а наша держава входить до двадцятки світових країн-лідерів органічного руху. Частка сертифікованих площ серед загального об'єму сільськогосподарських угідь України складає близько 0,7 %. При цьому, Україна займає перше місце в східноєвропейському регіоні щодо сертифікованої площі органічних сільськогосподарських угідь, спеціалізуючись переважно на виробництві зернових, зернобобових та олійних культур. Окрім того, в нашій державі сертифіковано понад 30 тис. га дикоросів.

В останні два роки спостерігається тенденція наповнення внутрішнього ринку власною органічною продукцією за рахунок налагодження власної переробки органічної сировини. Зокрема, це крупи, соки, сиропи, повидло, мед, м'ясні вироби.

Офіційні статистичні огляди IFOAM стверджують, що якщо на початок 2002 р. в Україні було зареєстровано 31 господарство, що отримало статус «органічного», то у 2009 р. в Україні нараховувалось вже 121 сертифіковане органічне господарство, а загальна площа сертифікованих органічних сільськогосподарських земель склала 270 000 га (табл. 1).

Таблиця 1

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

Показник	Роки					
	2002	2004	2006	2007	2008	2009
Сертифікована площа с/г угідь, га	164 449	240 000	241 980	249 872	260 034	270 000
Кількість господарств	31	70	80	92	98	121
Середня площа господарства, га	5305	3429	3025	2716	2654	2231

Виробництво виступає основою формування пропозиції на ринку органічної продукції. Українські сільськогосподарські товаровиробники спеціалізуються зазвичай на виробництві органічного зерна. Здебільшого вони знаходяться в південних областях України (Миколаївська, Одеська, Херсонська області та АР Крим). Це пов'язано з тим, що органічна продукція вирощується насамперед для експорту і тому її виробництво зосереджено поблизу морських портів. Також чимало господарств розташовано на західній Україні (Чернівецька, Тернопільська та Львівська області) та особливо на Полтавщині [10].

До основних видів української сертифікованої органічної продукції відносяться: зернові культури та продукти їх переробки, бобові та олійні культури, овочі, фрукти, ягоди та продукти їх переробки, продукти тваринництва, мед і продукти бджільництва, ефірної олії.

Перші кроки у становленні ринку органічної продукції здійснює Міжнародна Асоціація учасників органічного виробництва «БІОЛан Україна», що здійснює свою діяльність за підтримки Швейцарсько-українських проектів технічної допомоги. Є перші спроби виробництва органічних круп у Іллінецькому районі Вінницької області в рамках ініціатив відділу збуту Асоціації БІОЛан. Започатковано постачання деяких овочевих культур (картопля, морква, буряк) та круп (гречаної, ячної, пшеничної та пер-

лової), вироблених у відповідності з органічними стандартами до супермаркетів м. Києва.

Головна проблема ринку органічної продукції в Україні — брак належної нормативно-правової бази. Доки механізми сертифікації органічної (і не тільки) продукції не буде затверджено законодавчо, сумлінні виробники зазнаватимуть збитків через недобросовісних конкурентів, а покупці — через недобросовісних виробників.

За висновками західних аналітиків, ресурс України у виробництві органіки оцінюється у 340 мільярдів доларів. Цей потенціал, який не має світових аналогів, базується на наявності унікальних чорноземів та інших природних ресурсів, які дають змогу нашій країні стати потужним виробником органічної продукції. Україна має реальну можливість забезпечити здоровою продукцією не лише внутрішній ринок, але й суттєво збільшити свій експорт і зайняти відповідні ніші на зовнішніх ринках.

У лютому 2007 року Україна була прийнята в члени Міжнародної федерації органічного сільського господарства (IFOAM) під час проведення Всесвітнього конгресу з питань розвитку екологічно чистого сільськогосподарського виробництва (ФРН, Нюрнберг). Це дозволить збільшити кількість органічної продукції на українському ринку, а також підвищити рівень експорту екологічно сертифікованої продукції.

На сьогоднішній день держава все ж намагається підтримати цей сектор економіки. Державною цільовою Програмою розвитку села на період до 2015 р. планується довести обсяг частки органічної продукції у загальному обсязі валової продукції сільського господарства до 10 %, передбачається стимулювання ведення органічного сільського господарства, унормування розвитку органічного землеробства та створення системи його сертифікації.

Але все-таки для розвитку органічного сектору в Україні існує чимало проблем, таких як: відсутність відповідної правової бази та національної системи сертифікації органічного виробництва; відсутність державної підтримки на період переходу до органічного агровиробництва; відсутність чітко відпрацьованих агротехнологій при вирощуванні сільськогосподарських культур; низька технологічна культура сільськогосподарського виробництва всіх рівнів; недостатня поінформованість населення й виробників відносно органічного виробництва [11].

Висновки. Отже, із наведеного аналізу випливає, що досвід органічного виробництва, накопичений у різних країнах світу, доводить високу ефективність продукування органічної продук-

ції у сучасних умовах. Біологічні методи землеробства дозволяють отримувати високі врожаї та покращувати екологію. Шлях органічного виробництва веде людину до підвищення якості та тривалості життя у гармонії з довкіллям. У світі відбувається постійне зростання потужностей органічного агровиробництва. На жаль, український ринок поки перебуває на початковому етапі свого розвитку, причиною якого в першу чергу є відсутність відповідного законодавчого та нормативного регулювання.

Література

1. IFOAM Basic Standards (approved by the IFOAM General Assembly, Victoria, Canada, August 2002). Інтернет-ресурс: www.ifoam.org
2. Report and Recommendations on Organic Farming (Washington DC: USDA, 1980), p. xii. NAL Call # aS605.5 U52
3. Стандарти органічного сільськогосподарського виробництва та маркування сільськогосподарської продукції і продуктів харчування «БіоЛан», джерело: <http://www.biolan.org.ua/>
4. Кисіль В. І. Біологічне землеробство в Україні: проблеми та перспективи. — Харків: Видавництво «Штрих», 2000. — 161 с.
5. Відтворення родючості ґрунтів у ґрунтозахисному землеробстві / Під редакцією М.К. Шикuli. — К.: Оранта, 1998. — 680 с.
6. «Чудеса “Агроекології”», Ростислав Панічев // Агросектор № 4—5 (29—30). — 2008.
7. Научно-практический журнал «Хранение и переработка зерна», №5 (131), май 2010.
8. Білявський Г. О. та ін. «Основи екології»: Підручник. — К.: Либідь, 2004. — 408 с.
9. «Органічне землеробство»: з досвіду ПП «Агроекологія» Шишацького району Полтавської обл. Практичні рекомендації / Антоненко С. С., Антоненко А. С., Писаренко В. М. (та ін.) — Полтава: РВВ ПДАА, 2010. — 200с.
10. Проект «Якість зерна та система кредитування с/г в Україні — фаза II», 2008 рік.
11. Милованов Є. Тенденції розвитку ринку української органічної продукції // Матеріали науково-практичного семінару «Сучасні тенденції виробництва та маркетингу органічної продукції», Львів, 31 березня 2004 р. — С. 37—42.
12. Шлапак В. О. Про вирощування екологічно чистої овочевої продукції в Україні // Матеріали науково-практичного семінару «Сучасні тенденції виробництва та маркетингу органічної продукції», Львів, 31 березня 2004 р. — С. 30—33.
13. Калініченко Є. Органічна продукція харчування // Агросектор. — 2004. — № 1.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2010